

ANCIENT ASSAMESE
SCRIPT

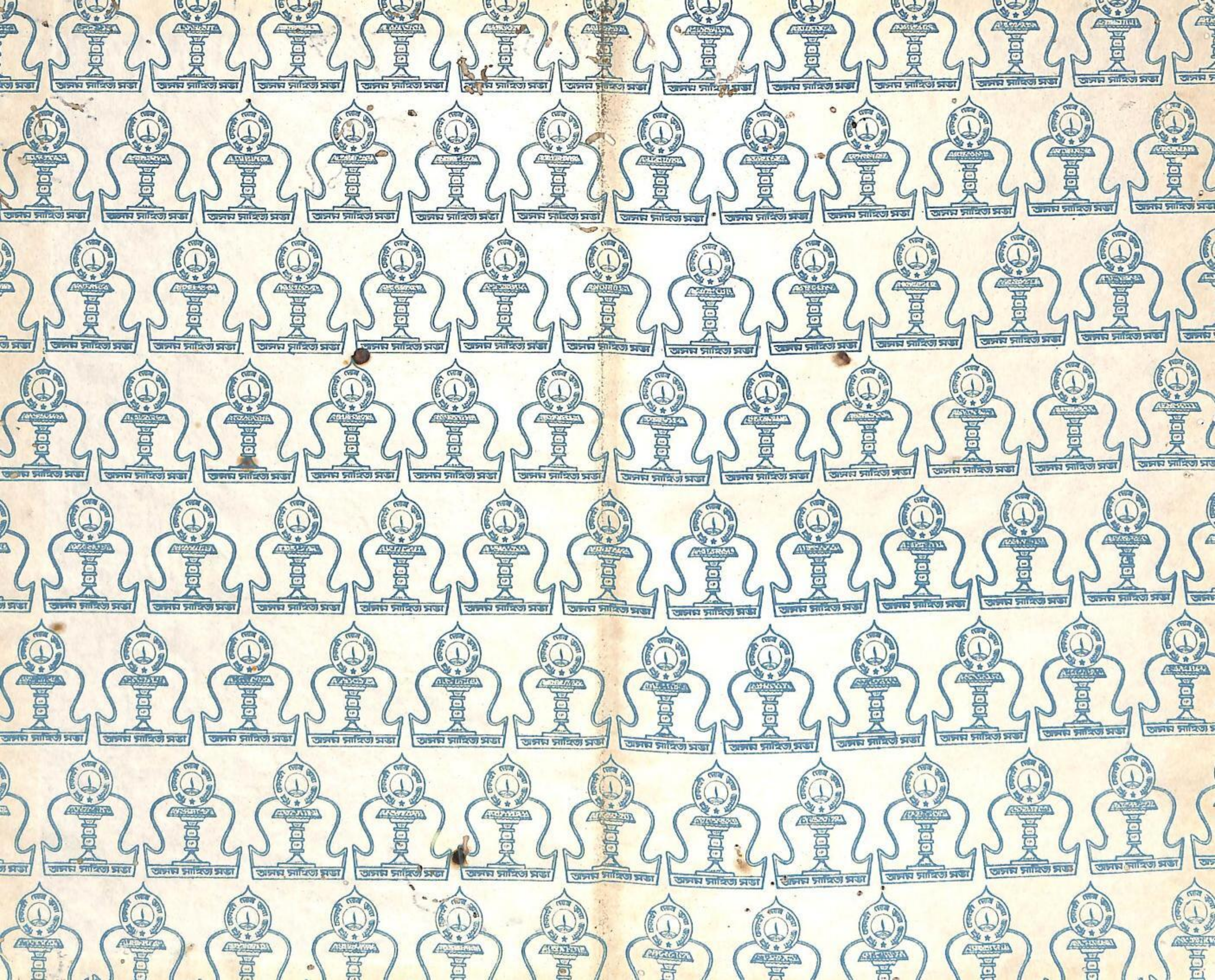
আসমীয়া প্রাচীন লিপি

(পুৰণি আসমীয়া আখৰ)

সৰ্বেশ্বৰ কটকী

৩৮৯ (বিঃ)

১৪

ANCIENT ASSAMESE SCRIPT

অসমীয়া প্ৰাচীন লিপি

২৮৯ (১২)
ANCIENT ASSAMESE SCRIPT

অসমীয়া প্ৰাচীন লিপি

(পুৰণি অসমীয়া আখৰ)

by

SARBESWAR KATAKI

Foreword to Second Edition

by

Dr. MAHESWAR NEOG

অসম সাহিত্য সভা

যোৰহাট : অসম

প্ৰকাশক :

শ্ৰীলীলা গগৈ

প্ৰধান সম্পাদক, অসম সাহিত্য সভা

চন্দ্ৰকান্ত সন্দিকৈ ভৱন

যোৰহাট—১

প্ৰথম প্ৰকাশ : ১৯৩৬ চন

দ্বিতীয় প্ৰকাশ : অসম সাহিত্য সভা, ১৯৭৯ চন

মূল্য : ৭.০০ (সাত টকা)

মুদ্ৰক :

শ্ৰীকালীচৰণ পাল

নবজীৱন প্ৰেছ

৬৬ গ্ৰে ষ্ট্ৰীট, কলিকতা-৬

প্ৰধান সম্পাদকৰ কথা

সৰ্বশ্ৰেষ্ঠৰ কটকী অসমীয়া-ভাষা-সাহিত্যৰ বুৰঞ্জীত এটি চিনাকি নাম।
কটকীয়েই পোন প্ৰথমে অসমীয়া লিপিৰ ক্ৰমবিকাশ সম্পৰ্কে বিজ্ঞান-
সম্মত ভাৱে আলোচনা কৰি 'অসমীয়া প্ৰাচীন লিপি' নামৰ পুথিখন
প্ৰকাশ কৰে। কটকীৰ পুৰণি অসমীয়া সংস্কৃতি আৰু পুৰাতত্ত্বৰ প্ৰতি
গভীৰ অৱগতি আছিল আৰু সেয়েহে আশাশুধীয়াকৈ গৱেষণাত হাত
দি বহুতো নতুন তথ্যৰ সন্ধান দিছিল।

'অসমীয়া প্ৰাচীন লিপি' পুথিখনি দুকুৰি বছৰৰো আগতে প্ৰকাশিত
হৈছিল। সম্প্ৰতি সেই পুথি দুপ্ৰাপ্য হৈ পৰাত অসম সাহিত্য সভাৰ
কাৰ্যনিৰ্বাহক সমিতিয়ে কটকীৰ উত্তৰাধিকাৰীসকলৰ বদান্ধতাত পুনৰ
প্ৰকাশ কৰিবলৈ সুবিধা পায়। কটকীৰ পুত্ৰ শ্ৰীযুত ভুবনেশ্বৰ কটকী,
শ্ৰীযুত দুৰ্গেশ্বৰ কটকী, শ্ৰীযুত তাৰকেশ্বৰ কটকী আৰু শ্ৰীযুত বিশ্বেশ্বৰ কটকীয়ে
পুথিখনৰ সমুদায় স্বত্ব অসম সাহিত্য সভাক অপৰ্ণ কৰাৰ বাবে কাৰ্যনিৰ্বাহক
সমিতিৰ হৈ ধন্যবাদ জ্ঞাপন কৰিছে। এই পুনৰমুদ্ৰণত আমি কটকীৰ
ৰচনাৰ ক'তো হাত ছুৰোৱা নাই। আখৰ-জোঁটনিও মূলৰ লগত
একে ৰখা হৈছে। কেৱল ছপাৰ বিজুতিত থাকি যোৱা দুটিমান বৰ্ণাঙ্কহিহে
পোনাই দিয়া হৈছে।

ড° মহেশ্বৰ নেওগদেৱে এটি আগকথা লিখি দিছে। তেখেতেলৈ
আমাৰ আন্তৰিক কৃতজ্ঞতা জনালোঁ।

অসম সাহিত্য সভাই ইয়াৰ আগতে ড° টি. পি. বাৰ্মাৰ 'Development of Script in Ancient Kamrupa' শিতানৰ এখনি পুথি
প্ৰকাশ কৰিছে। অসমীয়া লিপিৰ জন্ম আৰু ক্ৰমবিকাশৰ বিষয়ে
গৱেষণা কৰিবলৈ এতিয়াও ব্যাপক ধল আছে। এই পুথিখনিয়ে এই
বিষয়ত সামান্য সহায় কৰিলেও সভাৰ উদ্দেশ্যসাধন হ'ব।

শ্ৰীলীলা গগৈ

প্ৰধান সম্পাদক

অসম সাহিত্য সভা

চন্দ্ৰকান্ত সন্দিকৈ ভৱন

২৫ বহাগ, ১৯০১ শ'ক

Introduction to the Second Edition

Origin and Development of Eastern Indian Scripts

The systems of writing in all the Indo-Aryan languages of Eastern India have one great thing in common : they have been, ultimately, derived from the same mother script, Brāhmī. Brāhmī is the earliest Indian script known to us and now available to us for reading, being traced back, so far, to about 300 B.C., the earliest because writings of the pre-historic period, say between the middle of the 3rd and the middle of the 2nd millenia B.C., as have been discovered in Mohenjo-daro and Harappa, have not been deciphered. In the pre-Asokan and Asokan inscriptions Brāhmī, in its fully developed form, is used for announcements in Prakrit ; but from the second half of the 1st century B.C., it is also found in Sanskrit inscriptions. In course of time Brāhmī branched off into the various scripts of India and Greater India. Thus, the central Devanāgarī, the eastern Assamese-Bengali-Maithili-Newari-Oriya, the northern Śāradā-Gurumukhi, the western Kaithi-Gujarati, the southern Telugu-Kannada and Tamil-Malayalam-Grantha-Sinhalese scripts derive themselves from Brāhmī. Besides these the scripts of the Tibetan, the Mon-Burmese, the Cambodian-Siamese, the Javanese-Balinese and the Indonesian come from the same stock.

By the 1st and 2nd century A.D., Brāhmī developed into the Kuśāna scripts ; and in the Gupta period there was the development of the two somewhat distinct styles—monumental or inscriptional, and cursive or written. Some distinctions also grew up between the Brāhmī of the North and Brāhmī of the South. Under Harṣavardhana Śīlāditya the Siddhamātrka script became the final phase of Brāhmī, being used all over Northern India. But after

him there grew different regional forms, which Dr Suniti Kumar Chatterji categorises as Śāradā or North-Western, Śrīharṣa or South-Western and West Midland and Kuṭila or Eastern.

The Kuṭila form extended over a large area from Eastern Uttar Pradesh on the west to Kāmarūpa or Assam on the east, from Nepal on the north to Orissa on the south. In course of time the Devanāgarī script, being a development of the Śrīharṣa type, has replaced Kuṭila in the eastern Uttar Pradesh, Bihar and Nepal; but the Maithili and Newari forms of Kuṭila still survive and struggle. In the beginning at least, Bengali, Assamese and Maithili formed one script, Oriya being a development of it. There are a few other scripts, now dying out or dead, in the eastern region. The Āhoms, a Shan people, who ruled over Assam for six centuries, wrote their Tāi language in a sort of modification of Dakṣiṇī Brāhmī brought over from Burma. This script leaves now a tattered remnant in the form of Buddhist works in Tāi, which are sometimes copied by monks for the laity among a few Shan tribes in Eastern Assam. The complicated script of the Meithei or Manipuris has been displaced by the use of the Bengali script among them. A form of Devanāgarī, known as Śilaiṭ Nāgarī, has been in restricted use among the Muslims, particularly Muslim ladies, of Sylhet. This was employed in making copies of the writings of the pīrs or holy men. Another locally used script is the Lepchā or Rong, used to write the Lepcha language of Darjeeling and Sikkim, which has been employed by Christian missionaries in printing also. It is a modification of the Tibetan script, which, in its turn, is a borrow from the Indian soil.

It is supposed that the Kuṭila script was prevalent in Northern India from the 6th to the 9th century A.D. It has been called *Kuṭilākṣara* or *Kuṭilalipi* even in old

records perhaps from the fact of the *mātrā* or top line of its letters being a little crooked in shape. This script has been observed in a number of inscriptions, coins and manuscripts in various parts of the region, e.g. :

the 3 inscriptions of Yaśodharman, found at Mandasor, one being dated 581 Śāmbat (532 A.D.);

the 2 inscriptions of Mahānāman, found at Bodh-Gaya, of about 588 A.D.

the coins and inscriptions of the Maukharis (6th century); the epigraphs of Amśuvarman of Nepal (7th century);

the epigraphs of Śilāditya and Aparājita of the Guhila dynasty of Mewār (672 A.D.);

the inscriptions of Ādityasena of the Gupta dynasty of Magadha (later 7th century) and his great-grand-son, Jīvitagupta II (early 8th century);

and the *Prajñāpāramitā* and *Uṣṇīṣavijayadhāraṇī* manuscripts in the Buddhist temple of Horiuzi, Japan.

The individualisation of the Eastern script can be marked through these writings. Palaeographers like R. D. Banerji would think that although the Bodh-Gayā inscription of Mahānāman was found in North-Eastern India, some Western India characteristics persist in it. The Shāhpur image-inscription of 66 of the Harṣa era, that is, 671 A.D., and the undated Āphsad inscription, both of the time of Ādityasena of Magadha, however, indicate the first attempts at Eastern individualisation in vowels like *a*, *ā*, *u*, *o*, and the consonants, *k*, *kh*, etc. Further characterisation of the Eastern variety is seen in Jīvitagupta's pillar-inscription of Deo-Barānārka and epigraphs variously referring to other kings of the region.

Among the Bengal inscriptions of characteristic importance are

- the Khālimpur grant and the Both-Gayā image inscription of Dharmapāla—the last part of 8th century;
- the inscriptions of Devapāla (Munger, Ghosrāwā), Nārāyaṇapāla (Bādāl, Bhāgalpur). Mahendrapāla (Dighwā-Dubhāuli, Ramgaya)—9th century;
- the inscriptions of other Pāla kings like Gopāla II, Mahīpāla I, Nayapāla, Rāmapāla Vijayasena (Deopārā)—10th and 11th centuries.

In the 12th century we find the final establishment of the Eastern script in such inscriptions of Bengal as

- the Manda inscription of the time of Gopāla III;
- the Tarpaṇḍighi grant, the Mādhāinagar inscription and Dacca image inscription of Lakṣamaṇasena;
- the Bodh-Gayā inscription of Asokamalla of 1170 A.D.;

the Gadādhara temple inscription of 1175 A.D.; and the Cambridge manuscripts, *Pāñcākara*, *Yogaratanamālā* and *Guhyāvalī-vivṛti*.

Quite a good number of copper-plate and stone inscriptions and clay seals of Kāmarūpa kings have been discovered so that they can clearly indicate the line of development of the Eastern script in old Assam in an unbroken continuity. The earliest of these finds are the Umācala and Baragaṅgā stone inscriptions of Surendravarman (c. 5th century) and Bhūtiavarman (c. 6th century). Then we have got the Doobi and Nidhanpur copperplates and the Nālandā clay seals of the mighty monarch, Bhāskarvarman (7th century), and the Hāyūṅthul copperplate and Tezpur rock inscription of Harjaravarman (early 9th century). The following inscriptions lead us through the later centuries of palaeographic development :

Deṣpānī image inscription of the 9th century;

Vanamālavarmadeva's Tezpur and Parbatīyā epigraphs (the middle of the 9th century);

- Balavarman III's Howrahghat and Nowgong grants (the juncture of the 9th and 10th centuries);

Ratnapāla's Bargāo and Śuwālkuchi grants and Indrapāla's Gauhati and Guwākuchi grants (11th century);

Dharmapāla's Khanākuchi, Śubhaṅkarapāṭaka and Puṣpabhadra grants (early 12th century);

Jayapāla's Śilimpur stone slab grant found in the Bogra District of Bengal (12th century);

Vaidyadeva's Kamauli grant found near Vāranaśi (12th century); Vallabhadeva's Assam plates of 1185 A.D.;

and the Kānāi-baraṣī-bowā rock inscription of 1206 A.D.

A close scrutiny of the characters employed in these old records would lead us to the conclusion that there was only one Eastern script descending from the Kuṭiḷa type of Brāhmī. Some local forms are evident in these writings, while the great majority retains the form of older scripts in the same, or in a similar, shape. Among the new local formations *e* and *ai*, open on the left; *ñ*; and dental *t* may be noted. Two other striking features, which were dropped in modern Bengali-Assamese, are a small triangle with the rounded lower side and the so-called "Nepalese hooks" attached to the tops of the various letters.

This Eastern script was the source of Bengali-Assamese, Maithilī and Oriyā scripts. The same alphabet, which was current in Mithilā and Bengal, was also used in Magadha in pre-Muslim days. But since the Muslim conquest of Magadha, the Kaithi script of Northern and

Western India occupied its place and still continues to do so, the Maithilī alphabet being used only by Brāhman and other 'higher' castes. With the spread of Hindi in the area, Devanāgarī has come to be used in the printing of Maithilī books. Almost all the members of the Maithilī alphabet are to be found in Bengali-Assamese, and the few not found to-day are traceable in some one or other of the old writings.

As Nepal lies contiguous to old Mithilā and other parts of the Eastern region, the Newārī script is also an evolue of the old Eastern script.

The Eastern script has taken a peculiar form in Orissa with a characteristic top-loop looking like an umbrella spread over the characters. This divergence began right in the 5th century. Two things seem to have been there to account for this. In old Orissa the scribes used an iron stylus in making palm-leaf manuscripts, which necessitated the avoidance of angular strokes. Secondly, the influence of the Telugu script of the neighbouring Āndhra country must have something to do with the shaping of Orissa's style of writing.

The Assamese-Bengali script developed somewhat vigorously since the period of the various inscriptions I have already mentioned; and as time advanced more and more numerous became the records that have come down to us. Besides rock-cut and copperplate inscriptions of the rulers of Assam and Bengal we find the great number of literary works written on tree barks like the *sācipāt* or Agar wood bark leaves and *bhūrjapatra*, and paper of various qualities. In Assam this script maintained its distinction from the Perso-Arabic alphabet and the Āhom script (called *asamākṣara*) which were also employed in some of the old grants. There appeared variations of this Assam script; and as many as three or four types of the script were now to be distinguished.

The most widely used type was known as Gadgāyā ākhar possibly because it had its main centre of culture seems to have been the Āhom capital, Gadgāo. The traditional Saṁskṛit scholars had their own style, Bāmuniyā, generally used in the preparation of copies of Sanskrit texts. The writer caste, Kāyasthas, again, stuck to their own method of writing mainly in their books of accounts and official documents. Their system became known as Kāitheli or, sometimes, Lakharī. The famous metrical work on arithmetic, *Kitābatmañjarī*, and Sukumār Barkāth's *Hastividyārṇava* on elephantology have been found copied in this style. The Kaitheli type was the most artistic and clearest writing and made for excellent calligraphy. The Bāmuniyā type is characterised by long tendril-like end-strokes, while Gadgāyā ākhar is very much simple and unornamented. Sometimes the copyists are seen to have vacillated between two styles. But whatever be the small variations in style, the system of writing, widely speaking, is the same.

The Assamese and Bengali scripts had parallel and, sometimes, identical growth. With the introduction of the printing-press right in the beginning of the 19th century the small differences between Assamese and Bengali and in their own bodies separately have disappeared except in two members of the alphabet *r* and *v/w* (২). For both these characters as well as for *b*, the Eastern script had adopted the triangular formation very early. To-day the Assamese and Maithilī *r* (২) has a line in the middle of the triangle unlike the Bengali *r* (২) with a dot at the bottom; but the Assamese-Maithilī *r* (২) is detectable also in Bengal from the early manuscript of *Śrīkṛiṣṇ-kīrtana* up to official documents of the 19th century. In Bengali no distinction is made between *b* (২, ৩) and *v/w* while in Assamese *v* (২, ৩) has a line at the bottom. The Maithilī *b* and *v* are distinguished by the use of a

diacritical mark at the top and a dot at the bottom respectively. These are all very minor variations in the modern Eastern scripts.

The history of the growth of different systems of Indian writing reveals the fact that there is a great unity in the midst of diversity. This fact points to the fundamental cultural unity of India, and the understanding of this small fact may very well promote emotional integration. The growth of flowers and leaves of different sizes and shapes on the same tree does not in any way indicate that all of them are independent entities, because we must remember the same soil and the same root on which they stand and from which they derive their beauty and their very existence.

Sarveswar Sarma Katak's monograph on Assamese script had a limited circulation and soon went out of reach of scholars. But it has its own historical value as a pioneer work in the subject, and if Asam Sāhitya-Sabhā to-day takes up its re-issue even without a revision, it is a very much welcome step.

MAHESWAR NEOG

SAINT SANKARADEVA CHAIR
PUNJABI UNIVERSITY, PATIALA
15 JUNE 1979

Ancient Assamese Script

অসমীয়া প্ৰাচীন লিপি।

(পুৰণি অসমীয়া আখৰ)

BY

Sarbeswar Katak

OF THE

ASSAM SUBORDINATE EDUCATIONAL SERVICE.

*Hony. Assistant Secy. Kamarupa Anusandhan Samiti, Gauhati,
Joint Secretary Assamese Language Improvement Society
Gauhati, Ex-president of the Historical Section of the
14th Session of the All Assam Literary Conference,
author of "Muroli" "Tribeni" "Tatwa Tathya"
"Life of Hem Chandra Baruah" "Life of
Satyanath Bara" "Sahitya Sambhar"
"Sahitya Sampad" "Assamia
Sahitya Kosh" and "Anti-
quities of Assam" &c.*

**Gauhati
ASSAM**

**1936
1858 Sakabda.**

[Read in the eight session of the All India Oriental
Conference held in Mysore in December, 1935].

All rights reserved

[Price One Rupee only.

Ancient Assamese Script

The little experiences I have gathered by my long association with the Kamarupa Anusandhan Samiti, Gauhati (Assam Research Society) as an Honorary Assistant Secretary for the last 13 years, and my recent deputation to the Indian Museum, Calcutta for receiving a course of training in Archæology in June, 1935, actuate me to compile a booklet on ancient Assamese script. I confess I have not the scholarship or larger experiences necessary for such a task. This small pamphlet is meant only as a humble contribution to the study of the evolution of the Indian script from the Assamese standpoint. As a pioneer attempt it may not be free from imperfections.

The history of the Assamese script may be broadly divided into two periods, (i) from the earliest historical times to the 13th century ; (ii) from the 13 century to the present times. The Assamese script seems to be older than 1500 years. The origin of the script can be traced historically from the 7th century when Huien-T' Sang, the Chinese pilgrim, visited Kamarupa during the time of Kumar Bhaskara Varma, an ally of Harsha

Vardhana of Kanauj. The discovery of the following Epigraphic records has made it possible to study the Assamese script chronologically ;

- (1) The copperplate of Kumar Bhaskar Varma of 610 A.D.
- (2) The terracota seal of Bhaskara Varma found at Nalanda of 643 A.D.
- (3) The Tezpur rock inscription of the Gupta era 520 i.e. 829 A.D.
- (4) The Golaghat Deopani image inscription of the 9th century.
- (5) The copperplate of Vanamala Deva of 854 A.D.
- (6) The copperplate of Bala Varma III of 883 A.D.
- (7) The copperplate of Ratnapala Varma of 1025 A.D.
- (8) The copperplate of Indrapala Varma of 1038 A.D.

-
- * 1. Epigraphica Indica, Vol. XII & XIX.
 2. Journal of the Bihar & Orissa Research Society Vol. VI.
 3. J. B. & O. R. S.—December 1917.
 4. Epigraphic Indica, Vol. XVIII, page 329-30.
 5. Journal of the Asiatic Society of Bengal, Vo. IX.
 6. J. A. S. B. No. 1, 1897.
 7. J. A. S. B. 1898.
 8. J. A. S. B. Part I—1898.

(9) The copperplate of Indrapala Varma of 1051 A.D.

(10) The copperplate of Dharmapala Varma of 1092 A.D.

(11) The Kanai Barashi rock inscription of 1127 Saka era i.e. 1205-6 A.D.*

Plates showing the gradual evolution of the Assamese alphabet have been prepared on the basis of these records. Some letters have been found in double forms. For instance ঞ (w) is found written as ঞ with the dot within the letter. In the plates I have attempted as far as practicable to adopt those forms of the letters which are found common and which occur more frequently. From the 13th century onwards the Assamese script has been found to belong to different schools named :—(1) Gargayan ; (2) Bamunia ; (3) Lahkari or Kaitheli. In the preface to late Pandit Hem Chandra Goswami's Descriptive Catalogue of Assamese Manuscripts published by the Calcutta University, Prof. S. K. Bhuyan observes, "The Assamese manuscripts afford an invaluable opportunity for the study of the evolution of the Assamese script, which is used in all

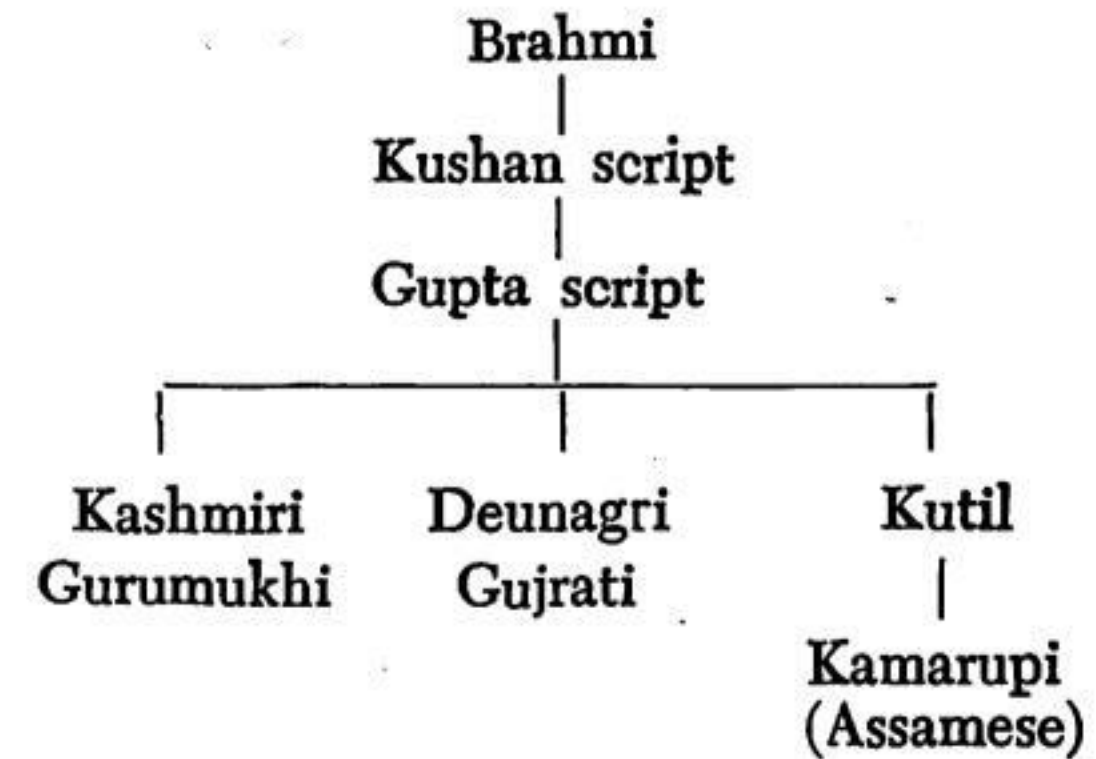
-
9. J. A. S. B. Part I—1897.
 - 10 & 11. Annual Report of the Kamarupa Anusandhan Samiti 1920, first edition and
 Early History of Kamarupa by K. L. Baruah and
 কামৰূপ শাসনাবলী by P. Vidyavinode.]

puthis even in Sanskrit ones. Its difference from Bengali consists in several letters ; but at present, only the letters **ৰ** (r) and **ৱ** (w) have maintained the distinction between the two alphabets. The letter **ঠ** (th) is a reproduction of **চ** (ch) with a small dash projecting from the bottom of the latter. The letters **ন** (n) and **ল** (l) are sometimes indistinguishable, though some copyists put a dot below **ন** in order to represent **ল**. In many manuscripts **অ**, **আ**, **কু**, **ছু**, **ত্ৰ** and **ঞ** approach their Sanskrit prototypes more than their modern Assamese equivalents. Words written at one stretch without demarcation from each other by the necessary gap present enormous difficulties to the uninitiated reader. The habituated copyist or reader has, in these cases, to read the text by anticipation, which is possible only when he is intimately acquainted with the contents or allied subjects. Thus manuscript reading and copying were confined to a fixed and trained class of people. There were several schools of Assamese script, viz., Gargaya, Bamunia, Lahkari and Kaitheli, but their distinction have not been closely studied, and they have a tendency now to merge into one another, thus, more or less, producing a common script, which has further been accelerated by the uniformity of the printing press."

But in this booklet it will be seen that all such forms having little or more variations have been embodied.

Scholars are of opinion that Brahmi is the origin of the Indian script. †The Edicts of Asoka were written in Brahmi and Kherosthi character. In the Maurya period, the Maurya script had three variations. After it, during the Kushan period, Indian scripts had great many variations. Then in the Gupta period during the 4th and the 5th century the Gupta script showed three variations. In the existing works on Epigraphy the origin of the Assamese script has not been dealt with in the different varying forms as shown below. The Assamese script is a descendant of the Kutila variation of the Gupta script of Eastern India.

[Cf. Dr. Buhler's Chart]

Thus the Assamese script assumed the present form through the above mentioned stages as shown in the plates. One thing to be noted is that prior to the

† When the seal of Mohenjodara will be deciphered the history of the Indian Scripts may be changed.

advent of the Ahoms in the 13th century the script was known as Kamarupi script. Assamese script is the nomenclature given by the Ahom kings of the Shan dynasty who ruled Assam for a period of 600 years commencing from the 13th century. In the copperplate grant of the Ahom kings it is distinctly written *অসমা-ক্ষরেণ লিখিতং* (*asamaksarena likhitam*) i.e. recorded in Assamese script. One side of the plate was inscribed in Ahom (Shan) character and the other side was inscribed in the Assamese (Kamarupi) character though the contents of the grant remained the same. The Assamese script is found in Epigraphic records from 610 A.D. (Copperplate of Bhaskara Varma) in unbroken continuity covering a period of about 1300 years. Thus its evolution of the Kutila variation of the Gupta script may not be dated less than 1500 years.

GAUHATI
30-12-35

S. KATAKI

Leading Points of the Book

(English Portion)

Introductory—Division of the period of the Assamese script—the age of the script—sources or records for the preparation of the script—different schools of the script in the Ahom period—origin of the Indian script—script of the Eastern School—absence of the right view of the Assamese script in Epigraphy—Kamarupi or Assamese script originated from the Kutila variation—illustrated plates.

(Assamese Portion)

অসমীয়া লিপিৰ বয়স—লিপিৰ সৰ্ব্বপ্ৰথম নিদৰ্শন—অসমীয়া আখৰৰ ক্ৰমবিকাশ—লিপি প্ৰস্তুতৰ সজুলি—অসমীয়া লিপিৰ যুগবিভাগ—লিপিৰ বংশ-লতিকা—ভাৰতীয় লিপিৰ লগত অসমীয়া লিপিৰ সম্বন্ধ—আহোম যুগৰ বিভিন্ন লিপিৰ স্থল—গুপ্ত আখৰৰ লগত অসমীয়া আখৰৰ সাদৃশ্য—কুটিল আখৰৰ লগত অসমীয়া আখৰৰ সাদৃশ্য—অসমীয়াৰ প্ৰত্যেক আখৰৰ গঢ় গতি বা ক্ৰমবিকাশ—ওপৰৰ্দ্ধি—লিপি পৰিবৰ্ত্তন বিষয়ে আলোচনা—পুৰণি অসমীয়া আখৰৰ প্ৰচলন—ৰোমান লিপি প্ৰচলন—ৰোমান লিপিৰ লিখা আদৰ্শ—অসমীয়া লিপিৰ পুস্তক প্ৰণয়নৰ প্ৰয়াস—ভাৰতীয় মাতৃ-ভাষাত অসমীয়া লিপিৰ বিশেষত্ব—সামৰণি।

Acknowledgement

I am grateful to Mr. L. N. Bezbaruah, the distinguished Assamese authority who very kindly examined the book in proof. He further encourages me by writing thus.

“অসমীয়া পুৰণি আখৰৰ গঢ়ৰ চানেকি এই পুস্তিকাত খৃষ্টীয় সপ্তম শতিকাৰপৰা ধৰি নিছিগাকৈ আমি দেখিবলৈ পাইছোঁ। বঙ্গদেশত প্ৰচলিত আখৰ দৈবত্বৰূপাকত আমাৰ দেশতো চলি এই ফালৰ অসমীয়া আৰু অনা-অসমীয়াৰ চকুৰ আগত যি এটা ভুলৰ কুঁৱলি পেলাইছে, সেই কুঁৱলি এই কিতাপে গুচাই ফৰকাল কৰিব নিশ্চয়। কটকীয়ে অসমীয়া আখৰৰ ক্ৰমবিকাশ, দুটা যুগত বিভাগ কৰি দেখুৱাইছে, যেনে,—(১) সপ্তম শতিকাৰপৰা ত্ৰয়োদশ শতিকালৈ; (২) ত্ৰয়োদশ শতিকাৰপৰা ইংৰাজৰ অধিকাৰলৈকে উচিত বিভাগ হৈছে।”

I am indebted to Dr. Bani Kanta Kataki M.A. P.H.D. of the Cotton College who has kindly gone through the English portion of the book. My thanks are also due to Moulavi Shamsuddin Ahmed M.A., the assistant curator of the Indian Museum, Calcutta, under whose learned guidance I received a course of training in Archæology in June 1935. My great indebtedness is due to the authority of the Kamarupa Anusandhan Samiti with the Hon'ble Rai Bahadur K. L. Baruah, B.L., Minister L.S.G. of a very high historical learning as president, Sj. D. Goswami M.A., B.L., as Hony. Secy., and other learned members, like Mr. S. C. Goswami B.T., Prof. R. R. Thomas M.A., P.R.S.; Prof. Mahibullah M.A., Srijut Jogendra Nath Baruah,

[9]
B.L., Sj. Gopinath Bordoloi M.A., B.L., Prof. Bhuban Mohan Sen, M.A., Sj. Sonaram Chowdhury and Sj. Sisir Kumar Baruah B.L. The Assamese portion of the book was read in a largely attended meeting of the Asamese Language Improvement Society, Gauhati, which was held in the Curzon Hall, on 23-9-35 in honour of Sj. Kuladhar Chaliha B.L., on his return from Viena. Sj. Raghunath Chowdhury, Sj. Haramohan Das B.A., Ambika Giri Roy Chowdhury, Moulavi Herasatulla B.L., Moulavi Muhammad Saleh B.A., Sj. Jalati Ram Lahkar and other interested members of the Executive Body of the said Sabha (অ, ভা, উ, সা,) have greatly encouraged me in this subject.

GAUHATI
30-12-35

S. KATAKI

অসমীয়া প্ৰাচীন লিপি

বা

পুৰণি অসমীয়া আখৰ

অসমীয়া প্ৰাচীন :লিপি প্ৰায় ১৫০০ বছৰৰ আখৰ। কুমাৰ ভাস্কৰ বৰ্মাই যেতিয়া পুৰণি কামৰূপত ৰাজত্ব কৰে তেতিয়া মহাৰাজ হৰ্ষবৰ্দ্ধন ভাৰত সত্ৰাট আছিল। নৰকাসুৰ, ভগদত্ত আদিৰ পুৰণি কাহিনীৰ যুগ বাদ দিলেও ইতিহাস বা বুৰঞ্জী হিছাবে কুমাৰ ভাস্কৰৰ দিনৰ পৰা অসমীয়া আখৰৰ ক্ৰমবিকাশ ধাৰাবাহিকৰূপে দেখুৱাব পাৰি। এই কাল ভোখৰ খৃষ্টীয় সপ্তম শতাব্দী, আৰু ভাস্কৰ বৰ্মাই দান কৰা তামৰ ফলিয়েই হৈছে অসমীয়া আখৰৰ সৰ্ব্বপ্ৰথম নিদৰ্শন। অৱশ্যে পুৰাতাত্ত্বিক সকলৰ উত্তম আৰু যত্নৰ ফলত ইয়াতকৈও আগৰ আখৰ ক্ৰমাৎ আবিষ্কৃত হব পাৰে। সপ্তম শতাব্দীৰ মহাকবি বাণভট্ট ৰচিত হৰ্ষ-চৰিতৰ সপ্তম অধ্যায়ত এইদৰে সংস্কৃতত লিখা আছে:—“সুভাষিত ভাঞ্জিতং পুস্তকানি পৰিণত পাটলপটেলিঙ্গিণি” ইত্যাদি। টমাচ্ আৰু কৰেল চাহাবৰ ইংৰাজী অনুবাদৰ অসমীয়া তৰ্জমা এইদৰে কৰিব পাৰি, যেনে “সাঁচিপাতত

[11]
পাঁচ বিধৰ লিখা থকা পুথি কুমাৰ ভাস্কৰ বৰ্মাই মহাৰাজ হৰ্ষবৰ্দ্ধনলৈ উপঢৌকন পঠাইছিল। এই পুথি কেতিয়াবালৈ আবিষ্কৃত হলে অসমীয়া পুৰণি আখৰৰ দ্বিতীয় নিদৰ্শন দেখা যাব।” ভাস্কৰ বৰ্মাই দানকৰা তামৰ ফলিকে প্ৰথমে ধৰি আজিলৈকে সপ্তম শতাব্দীৰ পৰা কামৰূপ-অসম সংক্ৰান্ত যিবোৰ পুৰালিপি আবিষ্কৃত হৈছে সেই লিপিবোৰৰ পৰা অসমীয়া আখৰৰ ক্ৰমবিকাশ যথাসাধ্য অধ্যয়ন কৰি অসমীয়া প্ৰাচীন লিপি যুগুত কৰা হৈছে আৰু সেইদৰে এই লিপিৰ বয়সো নিৰ্ণয় কৰা হৈছে। আমি এই লিপিবোৰৰ সময়ানুক্ৰমে (chronologically) তলত এটি তালিকা দিলোঁ:—

- ১। কুমাৰ ভাস্কৰ বৰ্মাৰ তামৰ ফলি, ৬১০ খৃঃ।
- ২। নলন্দত পোৱা পোৰা মাটিৰ মোহৰ, ৬৪৩ খৃঃ।
- ৩। তেজপুৰ পাহাৰৰ গাৰ শিলালিপি, ৫১০ খৃষ্টাব্দ অৰ্থাৎ ৮২৯ খৃঃ।
- ৪। গোলাঘাটৰ দেওপানী বিষ্ণুমূৰ্ত্তি শিলালিপি, ৯ম শতাব্দী।
- ৫। বনমাল দেবৰ তামৰ ফলি, ৮৮৩ খৃঃ।
- ৬। বলবৰ্মা দেবৰ তৃতীয় তামৰ ফলি, ৮৮৩ খৃঃ।

-
- (1) Epigraphica Indica, Vol. XII, XIX.
 - (2) J. B. & O. R. S., Vol. VI.
 - (3) J. B. & O. R. S., December 1917.
 - (4) Epigraphica Indica, Vol. XVII, page 329-30
 - (5) J. A. S. B., Vol. IX.
 - (6) J. A. S. B., No. 1, 1897 [Early History of Kamarupa and কামৰূপ শাসনাবলী]

- ৭। বঙ্গপাল বৰ্ম্মাৰ তামৰ ফলি, ১০২৫ খৃঃ।
- ৮। ইন্দ্ৰপাল বৰ্ম্মাৰ তামৰ ফলি, ১০৩৮ খৃঃ।
- ৯। ইন্দ্ৰপাল বৰ্ম্মাৰ দ্বিতীয় তামৰ ফলি, ১০৫১ খৃঃ।
- ১০। ধৰ্ম্মপাল বৰ্ম্মাৰ তামৰ ফলি, ১০৯২ খৃঃ।
- ১১। কানাইবৰ্ম্মাৰ শিলালিপি, ১১২৭ শকাব্দ অৰ্থাৎ ১২০৫-৬ খৃঃ।

ওপৰৰ লিপিবোৰ পূৰ্ব্ব-আহোম যুগৰ বা আহোম সকলৰ আগমনৰ আগৰ। আহোমৰ গোঁৱৰময় যুগৰ শিলালিপি, তাম্রলিপি আৰু পুৰণি পুথি অলেখ; নিদৰ্শন স্বৰূপে চিত্ৰিত দেখুৱা হৈছে। এই সকলো বোৰ লিপি আশ্ৰয় কৰি মুঠতে কবলৈ গলে অসমীয়া আখৰৰ ক্ৰমবিকাশ দুই যুগত বিভক্ত কৰিব পাৰি :—

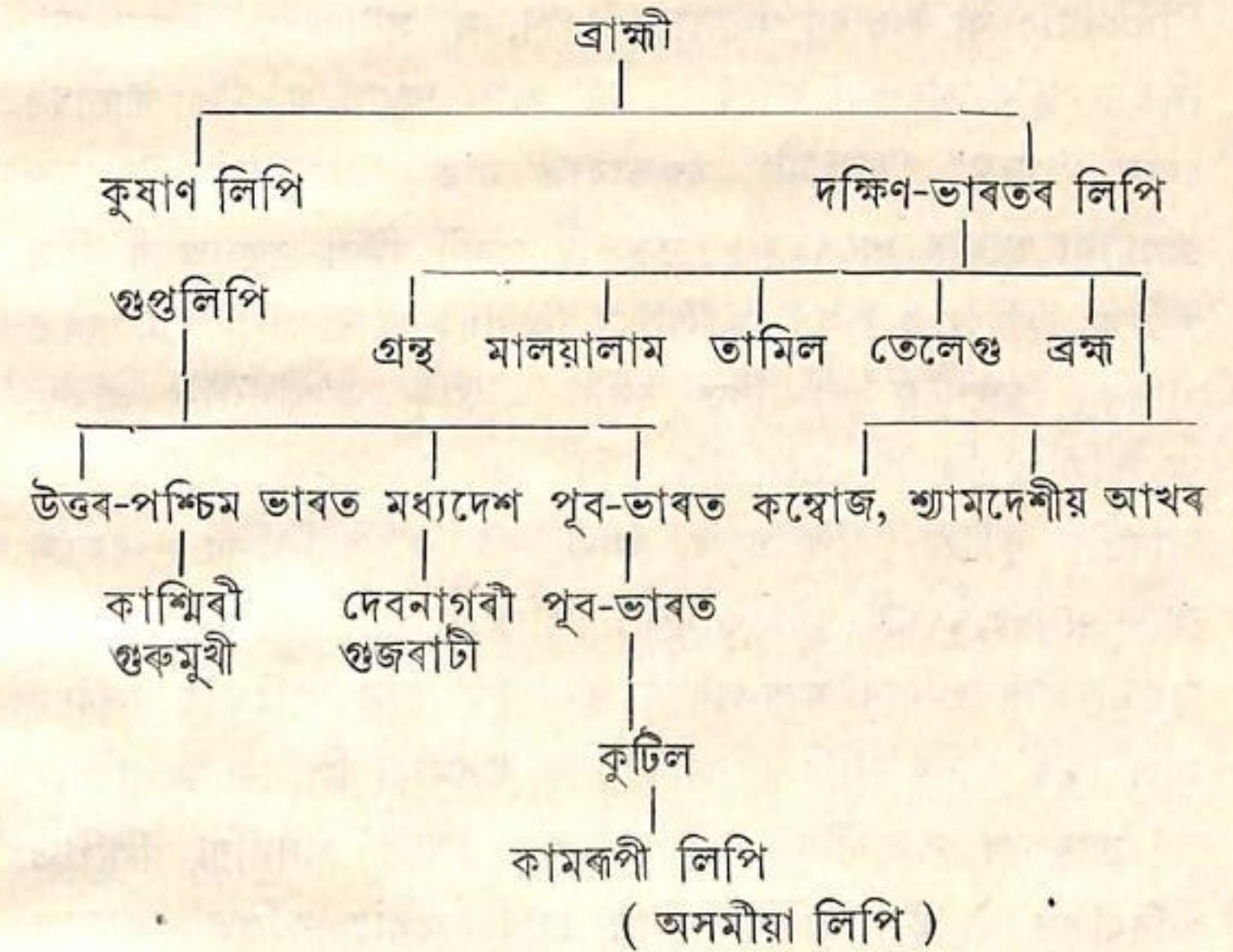
- (১) সপ্তম শতাব্দীৰ পৰা ত্ৰয়োদশ শতাব্দীলৈ।
- (২) ত্ৰয়োদশ শতাব্দীৰ পৰা ইংৰাজৰ অধিকাৰলৈ।

পূৰ্ব্ব-আহোম যুগত অসমীয়া লিপিৰ নাম কামৰূপ লিপি নাম থকা যেন অনুমান হয়। কিয়নো কামাখ্যা আৰু উমানন্দ দেৱালয়ৰ তামৰ ফলিত ভূমিদান সম্পৰ্কীয় কথা এপিনে আহোম ভাষাত আৰু আনপিনে সংস্কৃতত একে অৰ্থপূৰ্ণ কথাকে লিখা আছে। ফলিৰ অন্তত ইতি “অসমাক্ষৰেণ লিখিতং” বুলি উল্লেখ আছে। ইয়াৰ পৰা এইটো বুজিব পাৰি যে আহোম যুগতহে লিপিৰ নাম অসমীয়া লিপি হৈছিল। পিছত আমাৰ উদ্দেশ্য হৈছে

- (7) J. A. S. B., 1898.
- (8) J. A. S. B., Part I, 1898.
- (9) J. A. S. B., Part I, 1897.
- (10-11) Annual Report of the K. A. S., 1920, First Edition.

অসমীয়া লিপিবহে ক্ৰমবিকাশ দেখুৱাই ইয়াৰ উৎপত্তি আৰু প্ৰাচীনত্ব নিৰ্ণয় কৰা।

ভাৰতীয় লিপিতত্ত্ব বিষয়ক (Epigraphy) গ্ৰন্থত অসমীয়া লিপিৰ স্বাতন্ত্ৰ্য আৰু ক্ৰমবিকাশ অতীবধি সূচাকৰূপে দেখুৱা নাই। “বঙ্গভাষা ও সাহিত্য”ৰ বুৰঞ্জীলিখক ৰায়বাহাদুৰ দীনেশচন্দ্ৰ সেনে অসমীয়া আখৰক বঙ্গাক্ষৰৰ প্ৰকাৰভেদ মাত্ৰ বুলিছে। কিন্তু এই মত খণ্ডন কৰিবৰ যুক্তিপূৰ্ণ আলোচনা আছে। তলত দিয়া শ্ৰেণীবিভাগ অনুসৰি অসমীয়া আখৰৰ উৎপত্তি নিৰ্ণয় কৰা হৈছে আৰু ইয়াৰ ক্ৰমবিকাশ দেখুৱা হৈছে। বিদ্বৎজন সমাজে আমাৰ এই আলোচনাৰ যুক্তিপূৰ্ণতা প্ৰমাণে সৈতে বিচাৰ কৰি চাব।

পুৰালিপিতাত্ত্বিক সকলে স্থিৰ কৰিছে যে, ভাৰতীয় আৰ্য্যভাষাৰ আদি হৈছে ব্ৰাহ্মী বৰ্ণমালা। মহাবাজ অশোকৰ অনুশাসনবোৰ এই “ব্ৰাহ্মী” আৰু ‘খৰোষ্ঠি’ আখৰত লিখা হৈছিল। মৌৰ্য্য যুগৰ পিছত কুষাণ যুগত ভাৰতীয় লিপিৰ অলপ পৰিবৰ্তন ঘটে। গুপ্ত-যুগত ৪ৰ্থ আৰু ৫ম শতাব্দীত উত্তৰ-পশ্চিম ভাৰত, মধ্যভাৰত আৰু পূব-ভাৰতত কেইবা বিধো লিপিৰ প্ৰচলন ঘটে। গুপ্তযুগৰ পূব-ভাৰতীয় লিপিৰ পৰিবৰ্তন আৰু সংমিশ্ৰণ ঘটি কুটিল লিপিৰ পৰা কামৰূপলিপি বা পুৰণি অসমীয়া উৎপত্তি হৈছে। লিপিৰ ক্ৰমবিকাশ চিত্ৰত এই পৰিবৰ্তন কেনেদৰে ঘটিছে তাক মনযোগেৰে চালেই ধৰা পৰিব। অসমীয়া লিপি কদাপি “বঙ্গান্ধবেৰ প্ৰকাৰ ভেদ” হব নোৱাৰে। বঙ্গলিপিত অন্তস্থ ‘য়’ আৰু ‘ৱ’ৰ স্থান নাই। Phonetic বা উচ্চাৰণ অনুসাৰেও “শ, ষ, স” আৰু প্ৰথম ‘চ’ দ্বিতীয় ‘ছ’ৰ তাৰতম্য আছে। ‘দ্ব’ আৰু ‘ক্ষ’ৰ অসমীয়া উচ্চাৰণ যেনে “পদ্ম” “লখ্মী” বঙ্গভাষাত নাই। এইবোৰ উদাহৰণ অসমীয়া ভাষাৰ বিশেষত্ব। তদুপৰি পুৰণি মিশ্ৰ যুক্তান্ধবেৰ চিত্ৰ পৰীক্ষা কৰিলেও অসমীয়া লিপিৰ বিশেষত্ব আৰু বঙ্গলিপিৰ লগত পাৰ্থক্য সুন্দৰকৈ প্ৰমাণিত হব। গতিকে ব্ৰাহ্মীলিপি প্ৰথম, কুষাণলিপি দ্বিতীয়, গুপ্তলিপি তৃতীয়, আৰু এই গুপ্তলিপিৰ পূব-ভাৰতীয় কুটিল লিপি চতুৰ্থ, আৰু এই কুটিল লিপিৰ পৰিবৰ্তন আৰু সংমিশ্ৰণ ঘটি ঘটা কামৰূপ লিপি বা পুৰণি অসমীয়া লিপি পূবভাৰতীয় ভাষাৰ বংশ-লতিকাত পঞ্চম স্থান অধিকাৰ কৰিছে বুলি স্থিৰ কৰিব পাৰি। আৰু এয়ে অসমীয়া লিপিৰ উৎপত্তি।

ত্ৰয়োদশ শতাব্দীৰ পৰা কামৰূপ লিপি অসমীয়া লিপিত পৰিবৰ্তিত হৈছিল বুলি অনুমান হয়। স্বৰ্গীয় পণ্ডিত হেমচন্দ্ৰ

গোস্বামীয়ে এই আহোম যুগৰ যিবোৰ পুথি গবৰ্ণমেণ্টৰ আনুকূল্যত সংগ্ৰহ কৰি Descriptive Catalogue of Assamese Manuscript নামেৰে ইংৰাজী পুথি অসমীয়া সাওদ ৩ভোলানাথ বৰুৱাৰ বদান্যতাৰে কলিকতা বিশ্ববিদ্যালয়ৰ হতুৱাই প্ৰকাশ কৰাই গল, সেই পুথিত স্বৰ্গীয় পণ্ডিতে অসমীয়া আখৰৰ (১) গড়গঞা স্কুল, (২) বামুণীয়া স্কুল, (৩) লহকৰী আৰু কায়থালী স্কুল—এই তিনি শ্ৰেণীৰ অন্তৰ্ভুক্ত কৰি অসমীয়া লিপিৰ এটি বৈজ্ঞানিক বা উন্নত শ্ৰেণীবিভাগ দেখুৱাই গৈছে। এই শ্ৰেণীবিভাগ মতে আখৰৰ গঢ় বৰ্তমান সামান্য যেন অনুমান হয়। তথাপি আহোম যুগৰ প্ৰচলিত লিপিৰ এই শ্ৰেণীবিভাগ বিশেষকৈ মন কৰিব লগীয়া। এই পুথিৰ পাতনিৰ ১৮ পৃষ্ঠাত শ্ৰীযুত সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞাই ইংৰাজীত প্ৰকাশ কৰা অভিমত আমি সমৰ্থন কৰো।*

* “The Assamese manuscripts afford an invaluable opportunity for the evolution of the Assamese script, which is used in all *puthis*, even in the Sanskrit ones. Its difference from Bengali consists in several letters; but at present, only the letters ‘ব’ (r) and ‘ৰ’ (w) have maintained the distinction between the two alphabets. The letter ‘ঠ’ (th) is a reproduction of ‘চ’ (ch) with a small dash projecting from the bottom of the latter. The letters ‘ন’ (n) and ‘ল’ (l) are sometimes indistinguishable, though some copyists put a dot below ‘ন’ in order to represent ‘ল’. In many manuscripts অ, আ, কু, হ, ত্য and ঙ approach their Sanskrit prototypes more than their modern Assamese equivalents. Words written at one stretch without demarcation from each other by the necessary gap present enormous difficulties to uninitiated.”

গুপ্ত আখৰৰ লগত অসমীয়াৰ আধুনিক স, ম, জী, আৰু য়ৰ সম্পূৰ্ণ সাদৃশ্য আছে। 'ব' আখৰটো আৰু 'হ' আখৰটোবোৰ গঢ় প্ৰায় গুপ্ত আখৰে সৈতে মিলে (চিত্ৰ নং) ওপৰত এইটো কৈ অহা হৈছে যে ব্ৰাহ্মী, কুষাণ, গুপ্ত আৰু কুটিল লিপিৰ পৰাই অসমীয়া আখৰৰ উৎপত্তি হৈছে। কুমাৰ ভাস্কৰ বৰ্মাৰ তামৰ ফলিৰ পৰা আৰম্ভ কৰি অনুসন্ধান সমিতি গৃহত বন্ধিত গোলাঘাট বিষ্ণুমূৰ্তি লিপি লৈকে আবিষ্কৃত সকলো ফলিৰ পৰা বিশেষ যত্নেৰে পুৰণি অসমীয়া আখৰৰ নিদৰ্শন যুগুত কৰি নম্বৰৰ চিত্ৰত দেখুৱা হৈছে। এতিয়া সেই নিদৰ্শনৰ আশ্ৰয় লৈ ভাষাৰ বংশলতিকা অনুসৰি মহাৰাজ হৰ্ষবৰ্দ্ধনৰ হস্তলিপিৰ পৰা উদ্ধৃত গুপ্ত আখৰৰ লগত অসমীয়া আখৰৰ সাদৃশ্য আৰু সপ্তম শতাব্দীৰ পৰা দ্বাদশ শতাব্দীৰ ভিতৰত অসমীয়া আখৰৰ গঢ়ৰ লগত কুটিল আখৰৰ কি সাদৃশ্য আছে আৰু দ্বাদশ শতাব্দীৰ পিছত অসমীয়া আখৰৰ গঢ় কেনে দৰে পৰিবৰ্ত্তন হৈছে তাৰ বাহুল্য আলোচনা তলত এটা এটাকৈ প্ৰায় প্ৰত্যেক আখৰৰে দিয়া হল।

ক—কুটিল আখৰৰ 'ক'টো দেবনাগৰীৰ দৰে। অসমীয়াৰ 'ক'টোৰ হাকোতাটো তললৈ মেৰ খোৱা নহয়। এইখিনি কুটিল আখৰৰ পৰা আঁতৰ হৈছে। পিছলৈ এই হাকোতা মেৰ খাই গৈছে।

খ—কুটিল আখৰৰ লগত প্ৰায় মিল। কিন্তু 'খ'ৰ ওপৰৰ হাকোতাটো আধুনিক 'গ'টোৰ দৰে তললৈ নামি অহা।

গ—কুটিল আখৰৰ 'গ'টো দেবনাগৰীৰ 'গ'ৰ দৰে আৰু অসমীয়াৰটো কুটিলৰ দৰে; কেবল আগটো খন্তি এপাতৰ দৰে।

ঘ—এই আখৰটো আধুনিক 'ঘ'ৰ দৰে; একেদৰে চলি আহিছে যদিও গাৰ ভাঁজ অলপ অসমান।

ঙ—এই আখৰটো কুটিল আখৰৰ অৱস্থাত; মূৰত পাণ্ডৰি নাই কিন্তু গাৰ ভাঁজ হলে একে আৰু অসমীয়াত হলে মূৰত পাণ্ডৰি মৰা।

চ—প্ৰায় 'য়'টোৰ দৰে আকাৰত। কুটিল অৱস্থাতো তদ্ৰূপ কিন্তু কাষৰ আঁচটোৰ টানটো কুটিল হৈ থাকোতে মাজত, আৰু অসমীয়া হওঁতে মূৰত, কিন্তু পিছলৈ আধুনিক আকাৰ পাইছে।

ছ—ইয়াৰ টোটালা দুটা দুই ফালে বঢ়া, অসমীয়া আৰু কুটিলত এনে অৱস্থা; পিছত বাওঁফালৰ টোটালা নাইকিয়া হৈ আগফালৰ টোটালাৰ কাষত ভাঁজ বৈ গৈছে।

জ—ই ব্ৰাহ্মী হৈ থাকোতে ইংৰাজী E টোৰ দৰে আছিল। গুপ্ত যুগত ইয়াৰ নেজ সৰিল, কুটিল অৱস্থাত বৰ্ত্তমান আকাৰ ধাৰণ কৰিলে আৰু অসমীয়াতো সেই একে অৱস্থাতে বল।

ট—এই আখৰটো কুটিলত তলৰ পাকটোৰ এডোখৰ খহি ওপৰত এটা ভাঁজ হৈ প্ৰায় লটোৰ দৰে দেখা হল। পিছলৈ ওপৰৰ ভাঁজটো ওপৰলৈ উৰি গল আৰু পাছত পাকটো মেৰ খোৱা হৈ বহি আধুনিক আকাৰ ধাৰণ কৰিলে।

ঠ—এই আখৰটো কুটিলত কেবল এটা শূন্য হৈ থাকিল। অসমীয়াত শূন্যটোৰ গাত ভাঁজ এটা হৈ মূৰ দুটা মুকলি হৈ পিছলৈ এই শূন্যটো বেঁকাভাবে ঘূৰণীয়া হল আৰু তলৰ ফালে এডাল আল ওলাই থাকিল। কিন্তু আধুনিক 'ঠ'ত আলৰ সলনি মূৰত টিকনি দিয়া হয়।

ড—কুটিল অৱস্থাত আধুনিক আকাৰৰ দৰে মেৰ খোৱা হৈ এটা শূন্য হৈ থাকিল; অসমীয়াতো সেই ভাঁজেই বল।

ঢ—এই আখৰটো ব্ৰাহ্মীত, গুপ্তত, কুটিলত একে অৱস্থাতে থাকি অসমীয়ালৈও তেনে দৰে বাগৰিল।

গুপ্ত আখৰৰ লগত অসমীয়াৰ আধুনিক স, ম, জী, আৰু ষৰ সম্পূৰ্ণ সাদৃশ্য আছে। 'ব' আখৰটো আৰু 'হ' আখৰটোৰো গঢ় প্ৰায় গুপ্ত আখৰে সৈতে মিলে (চিত্ৰ নং) ওপৰত এইটো কৈ অহা হৈছে যে ব্ৰাহ্মী, কুমাণ, গুপ্ত আৰু কুটিল লিপিৰ পৰাই অসমীয়া আখৰৰ উৎপত্তি হৈছে। কুমাৰ ভাস্কৰ বৰ্মাৰ তামৰ ফলিৰ পৰা আৰম্ভ কৰি অনুসন্ধান সমিতি গৃহত বন্ধিত গোলাঘাট বিষ্ণুমূৰ্ত্তি লিপি লৈকে আবিষ্কৃত সকলো ফলিৰ পৰা বিশেষ যত্নেৰে পুৰণি অসমীয়া আখৰৰ নিদৰ্শন যুগুত কৰি নম্বৰৰ চিত্ৰত দেখুৱা হৈছে। এতিয়া সেই নিদৰ্শনৰ আশ্ৰয় লৈ ভাষাৰ বংশলতিক। অনুসৰি মহাৰাজ হৰ্ষবৰ্দ্ধনৰ হস্তলিপিৰ পৰা উদ্ধৃত গুপ্ত আখৰৰ লগত অসমীয়া আখৰৰ সাদৃশ্য আৰু সপ্তম শতাব্দীৰ পৰা দ্বাদশ শতাব্দীৰ ভিতৰত অসমীয়া আখৰৰ গঢ়ৰ লগত কুটিল আখৰৰ কি সাদৃশ্য আছে আৰু দ্বাদশ শতাব্দীৰ পিছত অসমীয়া আখৰৰ গঢ় কেনে দৰে পৰিবৰ্ত্তন হৈছে তাৰ বাহুল্য আলোচনা তলত এটা এটাকৈ প্ৰায় প্ৰত্যেক আখৰৰে দিয়া হল।

ক—কুটিল আখৰৰ 'ক'টো দেবনাগৰীৰ দৰে। অসমীয়াৰ 'ক'টোৰ হাকোতাটো তললৈ মেৰ খোৱা নহয়। এইখিনি কুটিল আখৰৰ পৰা আঁতৰ হৈছে। পিছলৈ এই হাকোতা মেৰ খাই গৈছে।

খ—কুটিল আখৰৰ লগত প্ৰায় মিল। কিন্তু 'খ'ৰ ওপৰৰ হাকোতাটো আধুনিক 'গ'টোৰ দৰে তললৈ নামি অহা।

গ—কুটিল আখৰৰ 'গ'টো দেবনাগৰীৰ 'গ'ৰ দৰে আৰু অসমীয়াৰটো কুটিলৰ দৰে; কেবল আগটো খন্তি এপাতৰ দৰে।

ঘ—এই আখৰটো আধুনিক 'ঘ'ৰ দৰে; একেদৰে চলি আহিছে যদিও গাৰ ভাঁজ অলপ অসমান।

ঙ—এই আখৰটো কুটিল আখৰৰ অৱস্থাত; মূৰত পাণ্ডবি নাই কিন্তু গাৰ ভাঁজ হলে একে আৰু অসমীয়াত হলে মূৰত পাণ্ডবি মৰা।

চ—প্ৰায় 'য়'টোৰ দৰে আকাৰত। কুটিল অৱস্থাতো তদ্ৰূপ কিন্তু কাষৰ আঁচটোৰ টানটো কুটিল হৈ থাকোতে মাজত, আৰু অসমীয়া হওঁতে মূৰত, কিন্তু পিছলৈ আধুনিক আকাৰ পাইছে।

ছ—ইয়াৰ টোটালা দুটা দুই ফালে বঢ়া, অসমীয়া আৰু কুটিলত এনে অৱস্থা; পিছত বাওঁফালৰ টোটালা নাইকিয়া হৈ আগফালৰ টোটালাৰ কাষত ভাঁজ বৈ গৈছে।

জ—ই ব্ৰাহ্মী হৈ থাকোতে ইংৰাজী E টোৰ দৰে আছিল। গুপ্ত যুগত ইয়াৰ নেজ সৰিল, কুটিল অৱস্থাত বৰ্ত্তমান আকাৰ ধাৰণ কৰিলে আৰু অসমীয়াতো সেই একে অৱস্থাতে বল।

ট—এই আখৰটো কুটিলত তলৰ পাকটোৰ এডোখৰ খহি ওপৰত এটা ভাঁজ হৈ প্ৰায় লটোৰ দৰে দেখা হল। পিছলৈ ওপৰৰ ভাঁজটো ওপৰলৈ উৰি গল আৰু পাছত পাকটো মেৰ খোৱা হৈ বহি আধুনিক আকাৰ ধাৰণ কৰিলে।

ঠ—এই আখৰটো কুটিলত কেবল এটা শূন্য হৈ থাকিল। অসমীয়াত শূন্যটোৰ গাত ভাঁজ এটা হৈ মূৰ দুটা মুকলি হৈ পিছলৈ এই শূন্যটো বেঁকাভাবে ঘূৰণীয়া হল আৰু তলৰ ফালে এডাল আল ওলাই থাকিল। কিন্তু আধুনিক 'ঠ'ত আলৰ সলনি মূৰত টিকনি দিয়া হয়।

ড—কুটিল অৱস্থাত আধুনিক আকাৰৰ দৰে মেৰ খোৱা হৈ এটা শূন্য হৈ থাকিল; অসমীয়াতো সেই ভাঁজেই বল।

ঢ—এই আখৰটো ব্ৰাহ্মীত, গুপ্তত, কুটিলত একে অৱস্থাতে থাকি অসমীয়ালৈও তেনে দৰে বাগৰিল।

- গ—মূৰ্দ্ধন্যটো কুটিলত আৰু অসমীয়াত একেই। কিন্তু গ-ৰ পাকটো 'ল'টোৰ দৰে মাজতে মেচ লোৱা হৈ অসমীয়া হল।
- ত—এইটো অসমীয়াত ব্ৰাহ্মীৰ আকাৰতে প্ৰায় গ-ৰ^০ দৰে দেখা হৈছিল।
- থ—কুটিলত আৰু অসমীয়াত গোটেই একে।
- দ—এই আখৰটোৰ আঠটো ভাঙোতে কুটিলত বাওঁহাতৰ ফালে অলপ পাক লাগিল, অসমীয়াত তেনে দৰেই বল কিন্তু তলৰ ভাগটো অলপ দীঘলীয়া হৈ ওপৰলৈ উজাল।
- ধ—এই আখৰটোৰ আঁচৰ ওপৰত দিয়া হাকোতাটো কুটিল অৱস্থাত তলত লগোৱা। অসমীয়াত হাকোতাটো একেবাৰেই নাই।
- ন—এইটো পকোৱা বৰ্গ্য জ-টোৰ দৰে হৈ কুটিল আৰু অসমীয়াত একে অৱস্থাতে থাকিল।
- প—এইটো কুটিলত দেবনাগৰীৰ দৰে; অসমীয়াতো তেনে দৰে থাকিল, কিন্তু ওপৰৰ ভাগ মুকলি হৈ বল।
- ফ—টো কুটিলৰ আকাৰতকৈ অসমীয়াত অলপ লৰি তললৈ হাকোতাটো নামি আহিল। পিছলৈ য-ৰ আকাৰ ধাৰণ কৰিলে।
- ব—একে দৰেই আছে। অসমীয়াত তলত এটা আঁচ দিয়া হল।
- ভ—ৰ পাকটো সোঁহাতৰ পৰা সমানভাবে বাওঁহাতলৈ গৈ তলৰ ফালে বেকা হৈ পৰিল।
- ম—ইয়াৰ আকাৰ সকলো সময়তে প্ৰায় একেভাবে থাকিল।
- য—কুটিলৰ অলপতে থাকি অসমীয়াত তলৰ ভাগটো মুকলি ভাবে এফলীয়া হৈ থাকিল।
- ৰ—টোৰ কুটিল আৰু অসমীয়া অৱস্থা একে।

- ল—ৰ অৱস্থা কুটিল আৰু অসমীয়াত একে।
- ৱ—ৰ কুটিলত ত্ৰিকোণ ভাগ ঘূৰণীয়া হৈছে; অসমীয়াত সেই ত্ৰিকোণ ভাবেই আছে।
- শ—কুটিলত তালব্য শ-ৰ পাক দুটা নালডালৰ ছয়ো ফালে পৰে, অসমীয়াত দুটা পাকৰ এটা লুপ্ত যেন দেখা যায়। পিছলৈ ছয়োটা পাকেই থাকিল।
- ষ—কুটিল আৰু অসমীয়াত একে ভাবে থাকিল। অসমীয়াত মাজৰ পেটকটা আঁচটো বাঢ়ি আহি আল ওলাই থাকিল।
- স—এই আখৰটো গুপ্ত, কুটিল আৰু অসমীয়াত একে গঢ়তে গঢ়িত।
- হ—এইটো আখৰো একে গঢ়তে গঢ়িত।
- অ, আ—এই দুই আখৰৰ গঢ় কুটিল আৰু অসমীয়াত একে।
- ই—কুটিল আৰু পুৰণি অসমীয়াত দুটা ফুট আৰু তলত এটা আঁচ মৰা যেন, পিছলৈ উৰ আকাৰ ধাৰণ কৰিলে আৰু পিচলৈ গৈ আধুনিক আকাৰ পালে।
- উ—কুটিল আৰু অসমীয়াত একে।
- এ—টোৰ তলৰ আঁচটো কুটিলত ওলমি থাকে। অসমীয়াত ওপৰলৈ উঠি পাক খাই থাকে।
- ং—অনুস্বৰ আধুনিক লিখাত এটা শূন্য আৰু তলতে বেকাকৈ এটা আঁচেৰে ব্যৱহৃত হয় যেনে কংস; কিন্তু অসমীয়াত আখৰটোৰ মূখত কেবল এটা শূন্য দিলেই অনুস্বৰৰ উচ্চাৰণ বুজায়—যেনে বংশ।
- ওপৰত আলোচনা কৰা কথা বোৰ বিশেষকৈ মনযোগ দি চালেই সকলোৱে বুজিব যে অসমীয়া আখৰৰ উৎপত্তি কুটিল

আখৰপৰা। এই প্ৰসঙ্গত অসমীয়া আখৰ বিলাকৰ ক্ৰমবিকাশ বা গঢ়-গতিৰ বিষয়ে আলোচনা কৰা মন্তব্যবোৰ আমাৰ সম্পূৰ্ণ নিজ। এইবোৰ কোনো ইংৰাজী বা বঙলা কিতাপৰ পৰা ধাৰ কৰা নহয়। গতিকে চিন্তাশীল লোকে ইয়াৰ আঁসোঁৱাহ উলিয়াব পাৰে; কিন্তু আমাৰ অভিমত একেবাৰে দলিয়াই পেলোৱা বিধৰ নহয়। কিয়নো আমিও এই বিষয়টো বিশেষ অধ্যয়ন আৰু সতৰ্কভাৱে আলোচনা কৰিহে মন্তব্য দিছোঁ। লিপি সম্বন্ধীয় কথাৰ ইমানতে অন্ত পৰিল।

তপস্বি

আমাৰ দেশত এতিয়া প্ৰাচীন বৰ্ণমালা বা অসমীয়া পুৰণি আখৰ প্ৰচলন সম্পৰ্কে এটি জনমত গঠন হবৰ আগন্তুক দেখা গৈছে। উত্তৰ লক্ষীমপুৰত বহা চতুৰ্দশ সাহিত্য সন্মিলনত আৰু সাহিত্য সভাৰ মঙ্গলদৈ অধিবেশনতো লিপি পৰিবৰ্তন আৰু প্ৰচলন সম্পৰ্কে আলোচনা হৈছিল। কিন্তু যদিহে লিপি পৰিবৰ্তন কৰিব লগীয়া একান্ত দৰকাৰ হয় তেন্তে অসমীয়া পুৰণি লিপিৰহে প্ৰচলন হব লাগে—এনে মত সবহ ভাগ সভ্যৰ দেখা গৈছিল। ইপিনে সিদিনা মাথোন ৰেজুৱাদাত মহাত্মা গান্ধীক সভাপতি কৰি ভাৰতবৰ্ষত একলিপি প্ৰচলন কৰিবৰ অৰ্থে পুৰণি দেবনাগৰ প্ৰচলন কৰিব খুজিছে। ইফালে আকৌ জগৎজুৰি হোৱা আন্দোলনে বোমান লিপি প্ৰচলন কৰিবলৈ জনমত সৃষ্টি কৰিছে। এই সময়ত অসমত পুৰণি লিপি প্ৰচলন কৰিবলৈ যোৱাটো কেনে যুক্তিকৰ হব তাক দেশৰ চিন্তাশীল লোকসকলে বিবেচনা কৰি চাব। অসমীয়া প্ৰাচীন লিপি প্ৰচলন কৰিলে আমাৰ তলত দিয়া সুবিধা আৰু অসুবিধা বোৰ যে ঘটিব ই অৱশ্যস্তাবী।

(১) পুৰণি অসমীয়া আখৰ প্ৰচলন কৰিলে এটি স্বকীয়া স্বদেশা-
নুবাগৰ উদয় হব আৰু এই ভাবেৰে অনুপ্ৰাণিত হলে স্বদেশৰ উদগতি সাধন
ক্ষীপ্ৰ আৰু তীব্ৰ হব।

(২) জ্ঞান আহৰণকাৰী ছাত্ৰসকলৰ কাৰণে অসমীয়া পুৰণি লিপিৰ পাঠ উদ্ধাৰ কৰিবলৈ উজু হব।

(৩) দেশত বৃহৎ ভাবে মুদ্ৰায়ন্ত্ৰ স্থাপন আৰু পৰিচালনাৰ আৰম্ভণকতা বাঢ়িব। লগতে নিবহুৱা সমস্যা আংশিকৰূপে সমাধা হব।

(৪) অসমীয়াৰ স্বতন্ত্ৰৰীয়া পুৰণি লিপিয়ে বঙলুৱা কিতাপ পঢ়াত বাধা জন্মাব আৰু তাৰ ফলত অসমীয়া কলমজীৱীৰ উৎকৰ্ষ সাধন হব।

(৫) ইফালে আগৰ শিক্ষিত তৰপৰ লোকে বৰ্ত্তমান প্ৰচলিত অসমীয়া আখৰেৰে যি শিকিছিল তাক পাহৰিব লাগিব, নাইবা জানিও নজনা বা শিকিও নিশিকা হব লাগিব। এই ভাবটো প্ৰথমে কুদৃষ্টি যেন লাগিব পাৰে।

(৬) এতিয়াৰ বৰ্ণমালাৰে মুদ্ৰিত অসমীয়াৰ সমস্ত পুথিভঁৰাল প্ৰাচীন লিপিৰে পুনৰ মুদ্ৰিত কৰিব লাগিব যাতে ভবিষ্যতৰ শিকাকসকলে অতীতৰ জ্ঞান সহজে অৰ্জন কৰিব পাৰে।

(৭) এনেবোৰ কাজ কৰিবলৈ হলে বিৰাট ধনভঁৰাল খুলিব লাগিব। দেশৰ বিশিষ্ট সদাগৰ সকলে হাত উজান দিব লাগিব।

এইবোৰ সুবিধা অসুবিধাৰ কথা ভাবিলে পুৰণি অসমীয়া আখৰ প্ৰচলন কৰা কথাটো আখজা যেন লাগে। কিন্তু যদিহে প্ৰত্যেক অসমীয়াই প্ৰকৃততে সৰ্ব্বভাৰতৰ মাতৃভাষাৰ উদগতি সাধন কাৰ্য্যত একাগ্ৰপতীয়াকৈ যোগদান কৰিব খোজে কিম্বা অসমীয়া ভাষাক উচ্চ আসন দিবলৈ স্থিৰ সংকল্প কৰে তেন্তে পুৰণি আখৰ প্ৰচলন কৰাটো অপৰিহাৰ্য্য কৰ্ত্তব্য।

তদুপৰি বৰ্ত্তমান জগতত ৰোমান লিপি সম্পৰ্কে এটি আন্দোলন উঠিছে। পঞ্জাব প্ৰদেশত ডক্টৰ লটিফে ৰোমান লিপিৰ এখন সৰু পুস্তিকা প্ৰণয়ন কৰি জনসাধাৰণৰ মাজত বিতৰণ কৰি জনমত

গঠনৰ চেষ্টা কৰিছে। কলিকতা বিশ্ববিদ্যালয়ৰ ডক্টৰ সুনীতি কুমাৰ চাট্ৰাজীয়ে ডক্টৰ লটিফৰ কিতাপৰ কিছুমান আসোৱাহ দেখুৱাই ৰোমান লিপি প্ৰচলনৰ অৰ্থে নিজে এখন নতুনকৈ আঁচনি কৰি দেখুৱাইছে। কোনোৱে আকৌ প্ৰচলনৰ বিষয়টো এনেকৈ উপলুঙা কৰিছে যে গোটেই ভাৰতবৰ্ষক খৃষ্টানধৰ্ম্মাৱলম্বী কৰি সকলো বিবাদ সমস্যাৰ অন্ত পেলাবলৈ চেষ্টা কৰা যেনে, ভাৰতীয় লিপিৰ পৰিবৰ্ত্তে ৰোমান লিপি প্ৰচলন কৰি জাতীয়ত্ব গঠন কৰাও তেনে। পিছত ৰোমান লিপিনো কেনেকৈ প্ৰচলন কৰিব পাৰি আৰু ইয়াৰ প্ৰচলনত সুবিধা অসুবিধা কি কি আছে তাক মুঠকৈ তলত দেখুৱা হ'ল :—

(১) ৰোমান লিপি প্ৰচলন কৰালে ভাৰতবাসীৰ বিভিন্ন ভাষা অবলম্বনকাৰীৰ মাজত একলিপি প্ৰবৰ্ত্তন হ'ব পাৰে।

(২) বৌদ্ধধৰ্ম্মৰ পবিত্ৰ গ্ৰন্থবোৰ পালিভাষাত লিখা। সিংহল দ্বীপত ইউৰোপীয় মিশ্যনাৰী পণ্ডিতসকলে বৌদ্ধধৰ্ম্মৰ পবিত্ৰ পালিভাষা উদ্ধাৰ কৰিবৰ আজি প্ৰায় ১০০ বছৰ হ'ল। পালিভাষাৰ স্বকীয়া লিপি নাই। ৰোমান লিপিৰে সেই পালিভাষাৰ গ্ৰন্থবোৰ লিখা হৈছে। এতিয়া পালি ভাষাৰ চৰ্চ্চা কৰিবলৈ হলে ৰোমান লিপিৰে লিখা গ্ৰন্থ নপঢ়িলে উপায়ান্তৰ নাই।

(৩) ৰোমান লিপি প্ৰচলন কৰিলে ভাৰতৰ হিন্দু মুচলমান ঐক্য সমস্যাতে সহায় কৰা হ'ব। কিয়নো হিন্দুৰেও সংস্কৃত বা দেবনাগৰী এবিধ নোখোজে, মুচলমানেও উৰ্দু বা আৰবী এবিধ নোখোজে। টাৰ্কিৰ পথ অনুসৰণ কৰি জাতীয় উদ্দেশ্য সাধনৰ বাবে দুয়ো সম্প্ৰদায়ে পৰস্পৰ যোগ-বিয়োগ দি ৰোমান লিপি গ্ৰহণ কৰিব পাৰে।

(৪) গোটেই জগতে ৰোমানলিপি গ্ৰহণ কৰিব ধৰিছে। টাৰ্কিত কামালপাছাই ৰোমান লিপি প্ৰচলন কৰিলে। জাৰ্মানীয়ে গাঠিক লিপিৰ

ব্যবহাৰ এৰি ৰোমান লিপি ললে। চোভিয়েট ৰাছিয়াই ৰোমান লিপি গ্ৰহণ কৰিলে। প্লেভনিক জাতিবিলাকেও ৰোমান লিপি ললে একো বেয়া নহ'ব।

(৫) ৰোমান লিপিৰ আখৰৰ সংখ্যা মুঠতে ২৬টা। ভাৰতীয় লিপিৰ অক্ষৰ (ং), বিসৰ্গ (:), আৰু চন্দ্ৰবিন্দু (৮) বিষয়ক কেইটিমান চিন অবলম্বন কৰি অতি সহজে ৰোমান লিপি প্ৰচলন কৰিব পৰা হ'ব।

(৬) ৰোমান লিপি ললে 'টাইপৰাইটাৰ'ৰ বিষয়ে সুবিধা ঘটিব।

(৭) কোনোৱে ভাবিব পাৰে, ৰোমান লিপি গ্ৰহণ কৰাটো ভাৰতৰ পক্ষে বিজাতীয়। এনে বিজতৰীয়া ভাবে ভাৰতবাসীৰ মন নীচ আৰু সংকীৰ্ণ কৰিব।

(৮) ৰোমান লিপিয়ে ভাৰতীয় আটাইবোৰ উচ্চাৰণসূচক শব্দ লিখাত সহায় কৰিব।

(৯) ৰোমান লিপিৰ প্ৰচলন কৰিলে সংস্কৃত আৰু ভাৰতীয় মাতৃভাষাবোৰৰ বিকৃতি ঘটিব আৰু এই ভাষাবোৰ আগলৈ চিনাক্ত কৰা দুৰূহ হ'ব।

(১০) ৰোমান লিপিয়ে ভাৰতৰ পাৰ্বত্য জাতিবোৰৰ ভাষাও লিখিব পৰা হ'ব।

এতিয়া ওপৰত দিয়া সুবিধা অসুবিধা বোৰ বিবেচনা কৰি দেশৰ লোকে কৰ্তব্য স্থিৰ কৰক। ৰোমান লিপিয়ে অসমীয়া ভাষা আৰু সাহিত্য লিখিলে কি আকাৰ ধাৰণ কৰিব তাৰ নিদৰ্শন সকলোৰে অবগতিৰ অৰ্থে আমি তলত দিলোঁ। ৰোমান বৰ্ণমালাৰ লগত যিবোৰ চিন উপকৰণকৈ প্ৰয়োগ কৰি ভাৰতীয় উচ্চাৰণ বুজাব লাগিব তাৰো নিদৰ্শন তলত দিলোঁ :—

ৰোমান বৰ্ণমালা

a b c d e f g h i j k l m n o p q r s t u v

w x y z. = মুঠ আখৰ ২৬টা।

ː = দীৰ্ঘচিহ্নসূচক।

, = মূৰ্দ্ধন্যবৰ্ণৰ চিন।

. = দাবি।

* = ডাক্তৰ হাতৰ আখৰ
বুজোৱা চিন।

æ = একাৰ।

˘ = বিশেষ চিহ্ন

= মুঠ চিন ৫ পাঁচোটা।

Λ = অ	l˘ = ঞ	˘ = চন্দ্ৰবিন্দু	r'h = ঙ
a = আ	l: = ঞ্	n˘ = ঞ্	jn = ঞ্
i = ই	e = এ	w = ৰ	ks' = ঞ্
i: = ঈ	Ai = ঐ	y = য়	c = চ
u = উ	o = ও	s˘ = শ	ch = ছ
u: = ঊ	Au = ঔ	s' = ষ	
r˘ = ঞ্	Am˘ = অং	s = স	
r: = ঞ্	Ah˘ = অঃ	r˘ = ড়	

kΛtΛ JugΛ mar gΛl kalΛr sutΛt
ajio bΛsis thasrΛm ace aekebhabe
arjyΛr gΛurΛ bghoshi mΛrtya bhubΛnΛt
bije tar hendoloni sΛhiche nirobe.

* rΛghunath

* কত যুগ মাৰ গল কালৰ সোঁতত ;
আজিও বশিষ্ঠাশ্ৰম আছে একে- ভাবে ;
আৰ্য্যৰ গোঁৱৰ ঘৃষি মৰ্ত্যভুবনত
বিজেতাৰ হেন্দোলনি সহিছে নীৰবে !

—ৰঘুনাথ।

mar c^ku duta cat' kare mel Khale. Sar pai
dckhilo, mor s^ hat^r keya angulito Sumai ache,
aru mor sei caragh^r^te sui aeho.

* L^kshminath.

eye sei mor des' \s^m nam^r
s^obhiche S^upas^e jar giri monohor
pabitra salidh^ut \ eye mor des'
Pronomo pronomo jar mahima ases.

† Muroli

এই বিষয় আৰু বিশদ আলোচনা নকৰোঁ। আমাক যেন
কোনোৰো ভুল বুজি যে এই লিখক লিপি পৰিবৰ্তনৰ সপক্ষে
বা বিপক্ষে। পুৰণি লিপি প্ৰচলন বা পৰিবৰ্তন সম্পৰ্কে মই কোনো
নিজা মতামত প্ৰকাশ কৰিবলৈ সমৰ্থন নাই হোৱা এখোন।

উপসংহাৰত আমাৰ বক্তব্য এই যে ১৯৩৩ সনত লক্ষীমপুৰত
বহা অসম সাহিত্যসভাৰ চতুৰ্দশ অধিবেশনত খ্যাতনামা সাহিত্যানুৰাগী
শ্ৰীযুত জ্ঞানদাভিৰাম বৰুৱা বাৰ-এট-ল ডাঙৰীয়াৰ সভাপতিত্বত
অসমীয়া পুৰণি আখৰৰ প্ৰচলন সম্পৰ্কে আলোচনা আৰু আন্দোলন

মোৰ চকু ছুটা টাট কৰে মেল খালে। সাৰ পালোঁ। সাৰ পাই
দেখিলোঁ, মোৰ সো কান খনৰ বিন্ধাত সো হাতৰ কেঁয়া আঙুলিটো
সোমাই আছে; আৰু মোৰ সেই চৰাঘৰতে শুই আছে। —লক্ষীনাথ।

† এয়ে সেই মোৰ দেশ অসম নামৰ,
শোভিছে চৌপাশে যাৰ গিৰি মনোহৰ।
পবিত্ৰ মলিল ধৌত এয়ে মোৰ দেশ,
প্ৰণমো যাৰ মহিমা অশেষ।

(মুৰলী)

কৰিবলৈ এটি প্ৰস্তাব গ্ৰহণ কৰা হয়। সেই সময়ত, অসমীয়া
পুৰণি আখৰৰ গঢ়নো কেনেকুৱা, আৰু কোন কোন কেইটা আখৰৰ
গঢ়নো পৰিবৰ্তিত হৈছে, দেশৰ বৰ্তমান অবস্থাত সেই আখৰ
প্ৰচলন কৰিলে সুবিধা অসুবিধা বা সম্পদ আপদ কি ঘটিব পাৰে
ইত্যাদি নানা আলোচনা হয়। সেই প্ৰসঙ্গতে আমাৰ হিতৈষী
ৰয়োজ্যোষ্ঠ সাহিত্যিক আৰু লগৰীয়া সাহিত্যসেৱীসকলে তেনে
পুৰণি আখৰৰ নিদৰ্শন থকা কিতাপ যুগুত কৰি ৰাইজক দেখুৱাবলৈ
এই লিখকক অনুৰোধ কৰে। বুৰঞ্জী শাখাৰ অধিবেশনত সভাপতি
হোৱাৰ কাৰণেই বোধকৰো, নাইবা অসমৰ পুৰাতত্ত্ব আৰু প্ৰত্নত্ব
বিষয়ৰ আলোচনাত বতি থকাৰ কাৰণেই বোধকৰো এই অভাজনক
কেইবাজনো লোকে আঙুলিয়ায় আৰু অধিবেশন ভাঙ্গি যোৱাৰ
পিছতো এই সম্বন্ধে ঘনাই বুজ লয়। গতিকে সিবিলাকৰ প্ৰীতিৰ
অৰ্থেই হওক বা ৰাইজৰ আদেশ শিৰোধাৰ্য্য বুলিয়েই হওক,
নাইবা সময় উপযোগী নবীন কৃতি সাহিত্যিক আৰু বিশ্ববিদ্যালয়ৰ
পৰা বাহিৰ হোৱা অসমীয়া মেধাবী ছাত্ৰসকলৰ আলোচনাৰ
কাৰণেই হওক অসমীয়া প্ৰাচীন লিপি বা পুৰণি অসমীয়া আখৰৰ
এই প্ৰথমপুথি যুগুত কৰি প্ৰকাশ কৰা হল। এতিয়া দেশবাসীয়ে
অসমীয়া পুৰণি আখৰ প্ৰবৰ্তন আৰু প্ৰচলন কৰা প্ৰস্তাবৰ বিষয়ে
তীব্ৰভাবে আলোচনা কৰি কৰ্তব্য স্থিৰ কৰক। বেঙ্গল এচিয়াটিক
সোসাইটিৰ চেক্ৰেটাৰী জেম্‌স্ প্ৰিঞ্চিপ চাহাব ভাৰতীয় ব্ৰাহ্মী
বৰ্ণমালাৰ পাঠ উদ্ধাৰ কৰ্তা বুলি বিদিত; আৰু কলিকতাৰ প্ৰিঞ্চিপ
ঘাটে তেওঁৰ স্মৃতি বন্ধা কৰিছে। হেনভাৰ দেশৰ অসাধাৰণ
পণ্ডিত জৰ্জ বুলাৰ চাহাবৰ ভাৰতীয় পুৰালিপি বিষয়ক
গ্ৰন্থ অতি মূল্যবান দান (Indian Brahmi alphabets and

গুরাহাটি
৩০-১২-৩৫

শ্রীসৰ্বেশ্বৰ কটকী

EVOLUTION OF THE INDIAN SCRIPT
(EASTERN SCHOOL)

齊

卷

何

[illegible]

[ব্রাহ্মীৰ পৰা ওলোৱা পূৰ্বভাৰতীয় ভাষাৰ ক্ৰমবিকাশ]

মহাৰাজ হৰ্ষবৰ্দ্ধনৰ হস্তলিপিব পৰা উদ্ধৃত

গুপ্ত আখৰৰ লগত অসমীয়া আখৰৰ সাদৃশ্য ।

from Maharajadhiraj Harshavardhana's (silver coin)

स्वास्त्यस्तोमामहाराजधिराज श्रीहर्षस्य

Sva ha sto ma ma ha ra ja dhi ra ja Sri Har sha sya

স্ব হ স্ত ম ম হ র্জ ধি রা জ শ্রী হ র্ষ স্য ।

Assamese Script during the seventh to twelfth century and its similarity with Kutila Script.

(From the plate of Bhaskar Burma)

সপ্তম শতাব্দীৰ পৰা দ্বাদশ শতাব্দীৰ ভিতৰত অসমীয়া আখৰৰ গঢ়

আৰু

কুটিল আখৰৰ লগত অসমীয়া আখৰৰ সাদৃশ্য ।

পুৰণি অসমীয়া

কৰ্মগদ্যত বক্ৰ ন ১০ ৩৭ নথ্য৫৫

ক খ গ ঘ ঙ চ ছ জ ট ঠ ড ঢ ৭ ত থ দ ধ ন

কুটিল আখৰ

কৰ্মগদ্যত বক্ৰ ২০৩৩৭ নথ্য৫৫

পুৰণি অসমীয়া

৫ ৬৫৫ ৫৬৫৫ ৫৬৫৫ ৫৬৫৫ ৫৬৫৫

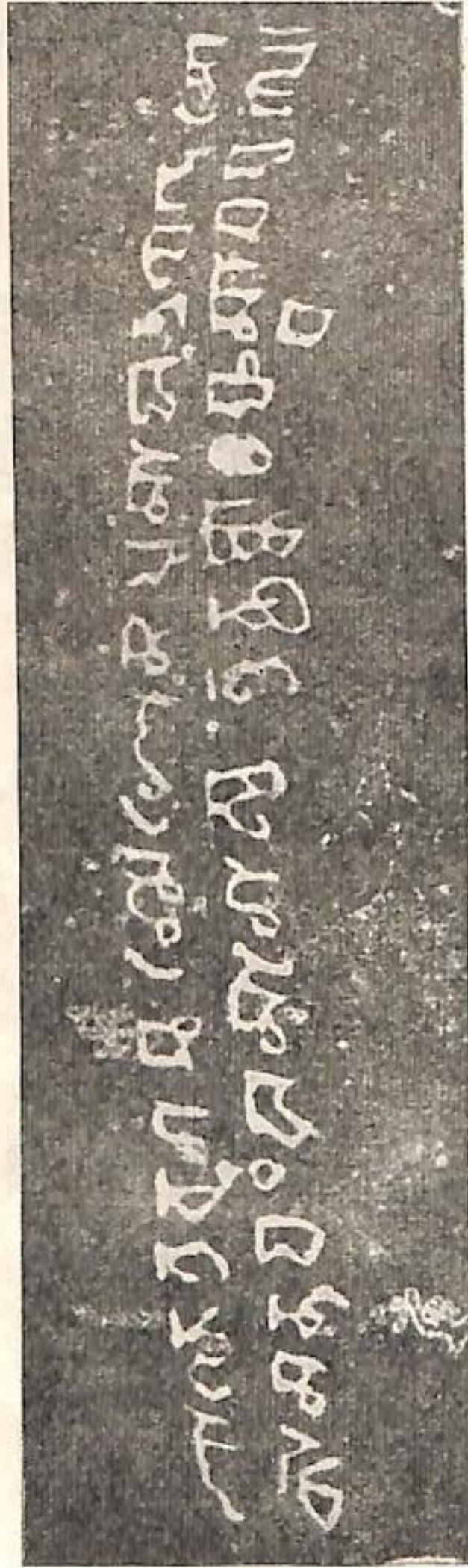
প ফ ব ভ ম য ব ল ব শ ব স হ অইউএআ

কুটিল আখৰ

৫৬৫৫ ৫৬৫৫ ৫৬৫৫ ৫৬৫৫ ৫৬৫৫

(ভাস্কৰ বৰ্মাৰ তামৰ ফলিৰ পৰা অসমীয়া আখৰ উদ্ধৃত)

দ্বাদশ শতাব্দীত অসমীয়া আখৰৰ গঢ়

শাকে তুৰগ যুগোশে মধুমাংস ত্ৰয়োদশে ।
কামৰূপং সমাগতা তুৰকাঃ ক্ষয় মা যযুঃ ॥

N. Gouha⁴i.

দ্বাদশ শতাব্দীৰ অসমীয়া
আখৰৰ গঢ়

(দ্বাদশ শতাব্দীৰ বৈজ্ঞানিক দানপত্ৰ পৰা)

[illegible]

[টোকা—এই কলিখন অসমদেশৰ নহয় বুলি কওঁতা ওলাইছে। ইফালে কামৰূপৰ বঙ্গিয়া অঞ্চলত থকা বৈজ্ঞাৰ গড় নামে প্ৰচলিত লৌকিক কাহিনী প্ৰত্যয় নকৰাকৈ থাকিব নোৱাৰি।]

[তেৰ শতাব্দীৰ পৰা ওঠৰ শতাব্দীৰ ভিতৰত অনগীয়া আখৰৰ গঢ়]

[illegible]

सुताक्षर

[দ্বাদশ শতাব্দীৰ পিছৰ অসমীয়া আখৰ]

